

บทที่๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงในสังคมโลกปัจจุบัน มีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว จะเห็นได้จากการเกิดปัญหาขึ้นในแต่ละประเทศทั้งภายในและภายนอก เพราะการหนีความขัดแย้งที่เกิดจากการเปลี่ยนของโลกไปไม่ได้ จึงทำให้เกิดปัญหาแก่มนุษย์ในลักษณะของการดำเนินชีวิต อันเป็นปัญหาที่แก้ได้ยาก เมื่อปัญหาเกิดขึ้นมนุษย์ก็ได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุที่มีสถานการณ์ที่จะต้องทำให้สิ่งภายในของมนุษย์ต้องแสดงออกมา ด้วยความประพฤติในลักษณะต่าง ๆ กัน ซึ่งเป็นการสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นทั้งส่วนตัวและส่วนรวม เป็นการขยายวงกว้างของปัญหาให้เห็นได้ชัดในยุคปัจจุบันนี้ เมื่อเกิดเหตุการณ์เหล่านี้การอาศัยและอยู่ร่วมกันของมนุษย์จำเป็นต้องมีหลักป้องกันสภาวะที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคมการป้องกันตัวเองจากปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมากมายในสังคมของโลกปัจจุบันมนุษย์จำเป็นต้องมีขันติ^๑ อันหมายถึงความอดทน ซึ่งจะนำชีวิตเข้าสู่การปรับตัวต่อสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มนุษย์จึงจะต้องมี การทำปัญหาในใจ การคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจและพิจารณา^๒ ในปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีขันติคืออดทนต่อสภาพสถานการณ์ในสังคมโลกปัจจุบัน

ขันติหมายถึงความอดทนต่อสภาพความเป็นไปในหลายสถานการณ์ เช่น อดทนต่อความหิว ความกระหาย ความเหนื่อย ความหนาว ความร้อน ความเจ็บปวด อันทุกขเวทนาที่เรียกว่า เป็นสิ่งที่มีตามธรรมชาติ อันมนุษย์ไม่สามารถที่ไปเปลี่ยนกฎธรรมชาติได้ จะต้องอาศัยความอดทนเมื่อประสบกับความเป็นของธรรมชาติ และในส่วนหนึ่งความอดทนก็จะต้องใช้กับการกระทำที่มนุษย์ได้กระทำขึ้นด้วย ดังในประโยคบาลีว่า “ ขนฺติ นาม อธิวาสนขนฺติยา ย สมฺนฺนาคโต ภิกขุ ฯลฯ ภทฺรโกโต มนสิโกโรติ ตโตอุตฺตโร อปรารภาเณนอายุสฺมา ปุณฺณตฺเถโร วิยาติ.” ซึ่งถ้าภิกษุมี

^๑บุญมี แท่นแก้ว และคณะ, พุทธศาสน์ – ปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๒.

^๒พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๖๖๘ – ๖๗๐.

^๓ปิ่น มุทุกันต์, พ.อ., มงคลชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๑๔.

ขันติข้อนี้แล้ว แม้ว่าถูกคนอื่นด่าด้วยคำคำถึง ๑๐ อย่าง หรือถูกข่มเหงจิตใจ ก็คงดำรงจิตใจของตนไว้ในฐานะที่ดีกว่าคนที่มาด่ามารังแกตน โดยที่ท่านไม่ทำความชั่ว”^๔ การที่มีขันติอยู่ตลอดย่อมจะทำให้บุคคลนั้นได้ชื่อว่าเป็นบุคคลที่รักยกย่องตนเองไม่ให้กระทำความชั่ว เพราะอาศัยความอดทนเป็นที่ตั้ง ความเดือดร้อนทั้งกายและใจจึงไม่อาจจะบังเกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายในจิตของผู้ได้เจริญขันติเป็นแนวในการดำเนินชีวิต เป็นการปิดหนทางแห่งความชั่วอันหมายถึงทุกติ แดนแห่งผลกระทบชั่ว เพราะขาดความฉลาดในการกระทำ กล่าวคือ บุคคลที่กระทำตามอำนาจกิจ เช่น ทำไปเพราะความโกรธ ความหลงและความโลภ ซึ่งเป็นอกุศลกรรม^๕ เพราะประกอบด้วยอกุศลเจตนา การความอดทนจึงเป็นสาเหตุให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจ ฉะนั้นการมีขันติเป็นแนวทางในการปฏิบัติจึงเป็นประโยชน์และเป็นหนทางปิดบายนหนทางแห่งทุกติ โดยการอาศัยหลักขันติในการดำเนินชีวิต

หลักขันติเป็นหลักคำสอนที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา ด้วยอาศัยความอดทนเป็นการปฏิบัติ จึงจะนำมาซึ่งความสำเร็จ การบำเพ็ญขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในแต่ละชาติ ก็ได้อาศัยขันติเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ แม้กระทั่งความสำเร็จในชีวิตประจำวันของมนุษย์ก็ต้องอาศัยขันติอยู่ตลอดเวลา ทั้งที่รู้และไม่รู้ เพราะเมื่อเกิดขึ้นโดยปราศจากการรู้การเกิดขึ้นของขันติจึงไม่ปรากฏแก่จิตใจ การกำหนดรู้เท่านั้นจึงจะรู้ว่าทุกกิจกรรมของชีวิตนั้นได้มีการใช้ขันติเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตพระปณณเฑาะว์ผู้อดทนว่า “ปณณเฑาะว์เป็นชาวแคว้นสุนาตะมีอาชีพเป็นพ่อค้าซึ่งมีฐานะดีพอสมควร ครั้นปณณเฑาะว์ได้เดินทางไปเมืองสาวัตถีด้วยธุรกิจการค้า ในโอกาสนั้นได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า และได้ฟังธรรมะ เกิดความเลื่อมใสศรัทธาจึงทูลขออุปสมบทในพระพุทธศาสนา แต่ครั้นอุปสมบทแล้วการบำเพ็ญเพียรไม่ได้ผล ท่านคิดว่าหากจรริกไปทำความเพียรอยู่ทางแคว้นสุนาปุรณะ อันเป็นภูมิลำเนาเดิมของท่านเองจะได้ผลดีกว่า ทั้งอาจเกี่ยวกับดินฟ้าอากาศเมืองสาวัตถีที่ไม่เหมาะสมสำหรับท่านก็เป็นได้ ครั้นตัดสินในเช่นนั้นแล้ว จึงเข้าไปทูลลาพระพุทธเจ้าตรัสถึงความอดทนของท่านปณณเฑาะว์ว่า การอดทนของพระปณณเฑาะว์เป็นยอดแห่งความอดทน ดังปรารถนาการทำ ความเพียร จะต้องอาศัยความอดทนเป็นที่ตั้งอย่างไม่ย่อท้อแต่ประการใด การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการอดทน ก็จะก่อให้เกิดปัญหาขึ้นมาในชีวิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังเช่นชีวิตครอบครัวที่ต้องประกอบส่วนต่าง ๆ อย่างมากมาย การเกี่ยวเนื่องกับบุคคลอื่นจึงเป็นสิ่งสำคัญ

^๔อีก โกสวัตติ ๑๐ อย่าง คือ คำว่าแกเป็นโจร แกเป็นพาล แกเป็นคนหลง แกเป็นวัว แกเป็นลา แกเป็นอูฐ แกเป็นสัตว์นรก แกเป็นสัตว์ดิรัจฉาน คนอย่างแกไม่มีหวังได้ไปสวรรค์ คนอย่างแกจะได้ไปสู่ทุกติ.

^๕บุญมี แท่นแก้ว, **ปรัชญาฝ่ายบูรพทิศ**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๕.

^๖ปิ่น มุทุกันต์ พ.อ., **มงคลชีวิต**, หน้า ๕๑๕ – ๕๑๘.

ที่จะนำเอาหลักขั้นต้นไปใช้เพื่อการบริหารชีวิตของตนเองและสามารถที่จะเข้าใจตนเองและบุคคลอื่น พร้อมกันก็เป็นเครื่องป้องกันตนเองทั้งในชาตินี้และในชาติหน้า การเจริญขั้นธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญ บุคคลที่มีขันติและยืดยาวไปปฏิบัติจึงได้ชื่อผู้ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต

ขันติจึงเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ทั้งปกป้องกันตัวเองมิให้สร้างเวรภัยใด ๆ และยังสามารถบังคับใจตัวเองไม่ให้ตกไปสู่อำนาจของกิเลส อันเป็นหนทางที่จะทำให้เกิดความเสื่อมในชีวิต นำพาไปสู่หนทางเรียกอบาย ในคำบาลทาม่วงก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ได้กล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับการขาดหลักขั้นต้น ซึ่งจะเห็นได้จากปัญหาของการทะเลาะวิวาท ไม่อดทนต่อการทำงาน ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้น เพราะขาดความอดทน อดกลั้น ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงทำให้เกิดปัญหาขึ้นมาในการดำเนินชีวิต เป็นเหตุการณ์ดำเนินชีวิตต้องเกิดความลำบากและประสบกับปัญหาอยู่ตลอดเวลา

ชาวตำบลทาม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มี ๑๑ หมู่บ้าน ประชากรรวมทั้งสิ้น ๕,๐๒๕ คน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค้าขายรับจ้าง และรับราชการ นับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ ๕๕ มีวิถีชีวิตผูกพันกับประเพณี ฮีต ๑๒ (จารีต) ๑๒ จะมีประเพณีทำบุญทั้ง ๑๒ เดือน และยังมีงานบุญที่บุคคลจัดขึ้น เช่น บุญกฐิน แจกข้าว ทอดผ้าป่า งานแต่ง เป็นต้น ในงานบุญต่าง ๆ ที่นิยมจัดมหรสพ เช่น หมอลำ ภาพยนตร์ มาสมโภช ปัญหาการทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายซึ่งกันและกันมักเกิดขึ้นในกลุ่มวัยรุ่นหรือแม้แต่ในกลุ่มวัยกลางคนที่ดื่มสุราเมรัยจนขาดสติ ส่งผลกระทบต่อความสงบสุขของคนในชุมชนตำบลทาม่วง ถ้ามองในมิติธรรมะจะพบว่าผู้ก่อปัญหาทะเลาะวิวาทจนบาดเจ็บหรือเสียชีวิต ก็เพราะขาดขันติ ความอดทนต่อการว่าร้ายกันและกัน ขาดหลักขั้นต้นในการควบคุมจิตใจมิให้คิดร้ายต่อคนอื่นนั่นเอง

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยต้องการศึกษาความสำคัญของหลักขั้นต้นว่าสามารถนำไปใช้เป็นโยชน์สำหรับการดำเนินชีวิตอย่างไร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งหวังที่จะศึกษาหลักขั้นต้น ในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของชาวตำบลทาม่วงและนำผลจากการศึกษาวิจัยนี้ เป็นฐานข้อมูลเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักขั้นต้นในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักขั้นต้นของชาวตำบลทาม่วง

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ประโยชน์ของขันติในการดำเนินชีวิตของชาวตำบลทาม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะการนำหลักขันติไปใช้ในการดำเนินชีวิตของชาวดำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีขอบการวิจัย ดังนี้

๑.๓.๑ ด้านเอกสาร

๑) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช ๒๕๓๕

๒) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

๑.๓.๒ ด้านเนื้อหา

๑) ศึกษาหลักขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒) ศึกษาสภาพการดำเนินชีวิตตามหลักขันติของชาวดำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

๓) วิเคราะห์ประโยชน์ของขันติในการดำเนินชีวิตของชาวดำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๓.๓ กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดโดยแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ทั้งกลุ่มบรรพชิตและคฤหัสถ์ ในพื้นที่และนอกพื้นที่ (เฉพาะพระสังฆาธิการปกครองระดับอำเภอ) และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ได้มาโดยวิธีเจาะจง (Purpostiv Sampling) ดังต่อไปนี้

๑) กลุ่มพระสงฆ์ ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอเสลภูมิ รองเจ้าคณะเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลท่าม่วง (พระครูสุธรรมวรนาถ) และ เจ้าอาวาสวัดในเขตตำบลท่าม่วง รวม ๔ รูป รวม ๗ รูป

๒) กลุ่มข้าราชการครู ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน ๒ คน

๓) กลุ่มผู้รู้ท้องถิ่น ได้แก่ บุคคลผู้เคยบวชเรียน สอบได้นักธรรมหรือเป็นเปรียญธรรม จำนวน ๓ คน

๔) กลุ่มผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ๑ คน กำนัน ๑ คน ผู้ใหญ่บ้าน ๒ คน รวม ๔ คน

๕) กลุ่มชาวบ้านมีทั้งหมด ๑๑หมู่บ้าน เลือกเพียง ๖ หมู่บ้าน โดยเลือกแบบเจาะจงจากหมู่บ้านที่มีประชากรขนาดใหญ่ ๒ หมู่ ขนาดกลาง ๒ หมู่ และขนาดเล็ก ๒ หมู่ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมกิจกรรมบุญตามประเพณีฮีต ๑๒ แบ่งออกตามเพศได้ดังนี้

(๑) เพศชายวัยกลางคนขึ้นไป	หมู่บ้านละ ๑ คน (๖ X ๑) = ๖ คน
(๒) เพศชายวัยเยาวชน	หมู่บ้านละ ๑ คน (๖ X ๑) = ๖ คน
(๓) เพศหญิงวัยกลางคนขึ้นไป	หมู่บ้านละ ๑ คน (๖ X ๑) = ๖ คน
(๔) เพศหญิงวัยเยาวชน	หมู่บ้านละ ๑ คน (๖ X ๑) = ๖ คน
รวม ๒๔ คน	

รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น ๔๐ รูป / คน

๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ขันติ หมายถึง ความอดทนต่อความยากลำบาก อดทนต่อความตรากตรำ และอดทนต่อความเจ็บใจ ที่เกิดขึ้นมาในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นอดทนต่อภัยธรรมชาติ สิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้น แม้กระทั่งอดทนต่อผลกระทบที่มีต่อสภาวะร่างกายและจิตใจของตัวเอง

ความอดทน หมายถึงการห้ามจิตใจเมื่อได้พบกับเหตุการณ์อันจะก่อให้เกิดเรื่องหรือแสดงกิริยาที่ไม่ดีออกมาต้องมีความอดทน ไม่หุนหันพลันแล่น

ชาวตำบลท่าม่วง หมายถึง กลุ่มบุคคลผู้นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์

๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พุทธทาสภิกขุได้กล่าวในหนังสือมราชาธรรมว่า ขันติแปลว่าความอดทนนี้จำเป็นจะต้องมีเข้ามารับช่วงอีกทีเพราะว่าในการบังคับจิตนั้นมันโกลาหลกว่ามันเจ็บปวดมันต้องทนเพราะความเจ็บปวดเพราะความโกลาหลนั้นมันต้องทนถ้าไม่มีการทนมันล้มละลายที่ตรงนั่นเอง ฉะนั้นต้องเอาความอดทนเข้ามารองรับไว้อีกทีหนึ่งจะต้องมีความหนักแน่นและอดทนมันจะได้ไม่โกลาหลมากมายมันจะได้ไม่เป็นบ้าเพราะเราทำความหนักแน่นให้แก่จิตแปลว่าสงบรับจิตให้มันทนได้รอได้คอยได้เพราะในบรรดาความสำเร็จทั้งหลายนั้นมันไม่ได้มาทันอกทันใจมันต้องการเวลาบางทีที่ต้องการเวลามากเสียด้วยถ้าไม่ทนมันก็ล้มเหลวมันยังไม่ถึงเวลาที่จะได้ผลแล้ว

เราก็ไม่ทนมันก็เลิกกันจะนั้นเราก็ต้องทนได้ด้วยรอกอยได้ด้วยสำหรับภิกษุในพระพุทธศาสนานี้เรามีคำที่ไพเราะน่าฟังมากอยู่คำหนึ่งว่า“ประพุดิพรหมจรรย์ด้วยน้ำตา” หมายความว่า เป็นภิกษุเป็นบรรพชิตนี้มีสิกขาวินัยที่เราต้องประพุดิปฏิบัติที่มันฝืนความรู้สึกของเราเราต้องทนทนจนน้ำตาไหลก็ไม่ยอมให้มันเสียไปในข้อปฏิบัติ ฉะนั้นความอดทนนี้ถ้าพูดให้ถูกแล้วมันอดทนต่อการบีบคั้นของกิเลส”

พระไพศาล วิสาโล ได้กล่าวถึงหลักขั้นตอนการทำงานมุ่งประกอบกิจสร้างเหตุปัจจัยโดยที่ผลจะเกิดขึ้นเมื่อไรนั้นถือเป็นเรื่องของกาลเวลาตราบไคที่ผลยังไม่ปรากฏก็ไม่ลดละความเพียรในการประกอบเหตุปัจจัยแม้จะประสบอุปสรรคขณะเดียวกันก็ไม่รื้อนร่นกระวนกระวายหรือเฝ้าครุ่นคิดถึงผลซึ่งยังไม่เกิดขึ้นความใส่ใจทั้งหมดมาอยู่ที่การทำกิจให้ดีที่สุดการปักใจอยู่กับกิจเบื้องหน้าไม่พะวงสอต่อสายหาผลซึ่งเป็นอนาคตที่ยังมาไม่ถึงนี่ก็คือการอยู่กับปัจจุบันขณะมุ่งที่เหตุมากกว่าผลพูดอย่างชาววัดก็ว่าขันติต้องมีสติเป็นปัจจัยด้วย”

พระเทวรินทร์ เทวินุโท ได้กล่าวหลักขั้นในหนังสือพุทธจริยศาสตร์ว่า ขันติ คือ ความอดทนอดกลั้นทนทานต่อสภาพบีบคั้น หรือต่อความทุกข์ทรมานต่าง ๆ ได้ หมายถึง มีกำลังความอดทนต่อความทุกข์กาย ทุกข์ใจ ความเจ็บกาย เจ็บใจ ความเดือดร้อนกายและได้อย่างสูงสุด โดยไม่มีความจำกัด ซึ่งความอดทนเหล่านี้ เกิดขึ้นได้จากการฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ จนสามารถบังคับควบคุมการกระทำปฏิกิริยาของเซลล์ประสาทให้เป็นไปตามที่ตัวเองต้องการได้ แม้แต่การควบคุมบังคับไม่ให้อยากอาหาร ไม่ให้ง่วงนอน ของสวของงามให้เป็นของน่าเกลียด ก็สามารถทำได้

ความอดทนมี ๓ ประเภท คือ ๑) การทนตรากตรำ เช่น การอดทนต่อความหนาว ร้อน ลม แดด การอดทนต่อการกัดแหว่งเหลือบ ยุง การอดทนต่อความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน การอดทนต่อการทำงานที่ซ้ำ ๆ ทุกวัน การอดทนต่อการดำเนินชีวิตที่น่าเบื่อหน่าย ๒) การทนต่อความลำบาก เช่น การอดทนต่อทุกข์ทรมาน อันเกิดจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความเจ็บไข้ได้ป่วย ความทุกข์กาย อันเกิดจากการบาดเจ็บ ซึ่งเป็นทุกข์ประจำสังขาร ๓) การอดทนต่อการเจ็บใจ เช่น การอดทนต่ออารมณ์ต่าง ๆ ที่มาชวนใจ การอดทนต่อความหมิ่นประมาทเกิดจากการกระทำของคนอื่น การอดทนต่อการอดอยากได้สิ่งนั้นสิ่งนี้แล้วไม่ได้ การอดทนต่อการยากเป็นนั้นอยากเป็นนี้

^๑พุทธทาสภิกขุ, **พระวาจาธรรม**, พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน, (ธรรมทานมูลนิธิ : ๒๕๑๘), หน้า ๘๓.

^๒พระไพศาล วิสาโล, **พุทธศาสนากับคุณค่าต่อชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : ชมรมกัลยาณธรรม, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕.

แล้วไม่ได้ การอดกลั้นต่อความรู้สึกต่อปฏิกิริยาอาการที่ไม่ดีของร่างกาย ตลอดจนการควบคุม บังคับความรู้สึกต่าง ๆ ได้^๙

ชมรมกัลยาณธรรม ได้กล่าวถึงขันติ ว่า คือ การอดกลั้นต่อบุคคล ผู้ที่ทำอันตรายต่อ วัตถุสิ่งของ ๆ คนให้พินาศไปโดยที่มิได้มีจิตขัดเคืองหรือประทุษร้ายตอบชื่อว่าขันติบารมี

การอดกลั้นต่อบุคคล ผู้ที่ทำอันตราย อวัยวะน้อยน้อยใหญ่ของตน มีแขน ขา ดวงตา เป็นต้น ให้พินาศไปโดยไม่มีจิตขัดเคืองหรือประทุษร้ายตอบ ชื่อว่า ขันติอุปบารมี

การอดกลั้นต่อบุคคลที่ทำอันตรายต่อชีวิตโดยมิได้มีจิตขัดเคือง หรือประทุษร้ายตอบ เหมือนขันติว่าที่ดาบสถูกพระเจ้ากလာปราชยา ทรงรับสั่งให้เพชฌฆาต ตัดหัวเป็นต้น ชื่อว่าขันติ ปรมัตถบารมี^{๑๐}

ปิ่น มุกขนัต พ.อ. ได้กล่าวถึงหลักขันติในพุทธศาสนาเถรวาทลักษณะของความอดทน นั้นสามารถจำแนกออกได้เป็นดังต่อไปนี้คือ๑.ความอดทนต่อความลำบาก คือความลำบากที่ต้อง ประสพตามธรรมชาติซึ่งอาจมาจากสภาพแวดล้อมเป็นต้น๒.ความอดทนต่อทุกขเวทนาคือทุกข์ที่เกิดจากสังขารของเราเอง เช่นความไม่สบายกายเป็นต้น๓.ความอดทนต่อความเจ็บใจ คือการที่คนอื่นทำให้เราต้องผิดหวังหรือพุดจาให้เจ็บช้ำใจ ไม่เป็นอย่างที่หวังเป็นต้น๔.ความอดทนต่ออำนาจกิเลสคือสิ่งชั่วยวนทั้งหลายถือเป็นกิเลสทั้งทางใจและทางกายอาทิเช่นความนึกโลภอยากได้ของเขา หรือการพ่ายแพ้ต่ออำนาจเงินเป็นต้นวิธีทำให้มีความอดทนคือ มีหิริ โอตตัปปะ๑.หิริ ได้แก่การมีความละอายต่อบาปการที่รู้ว่าบาปแล้วยังทำอีกก็ถือว่าไม่มีความละอายเลย๒.โอตตัปปะได้แก่การมีความเกรงกลัวในผลของบาปนั้นๆ^{๑๑}

สนอง วรอุไร ได้กล่าวถึงขันติ ว่า คือ อดทน อดกลั้น คือ โสรัจจะ คือ เวลาใครเขาทำสิ่งที่ขัดใจแล้วพยายามข่มไว้ อดทนไว้ อย่างเวลานั่งฝึกสมาธิ นั่งฝึกกรรมฐาน ปวดเมื่อยกันทุกคน ต้องใช้ขันติ นั่งฟังบรรยายไป เริ่มปวดเริ่มเมื่อย ขยับเขยื้อนนี้ต้องใช้ขันติ ทำอะไรต้องไม่ตามใจ กิเลส ต้องใช้ขันติอย่างมาก โดยมากผู้มีขั้นตอน้อยเพราะสู้กับกิเลสไม่ไหว นั่ง ๆ ไปมันง่วงนอน เลยนอนดีกว่านั่ง ๆ ไปมันปวดขา เลิกนั่งดีกว่า สวดมนต์ไปง่วงนอน ไปนอนดีกว่า เพราะไม่มีขันติ ขันติเป็นคุณธรรม ถ้าทำได้แล้วเป็นบารมี^{๑๒}

^๙พระเทพวินทร์ เทววิโท, พุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๔๖), หน้า ๕๒๑.

^{๑๐}ชมรมกัลยาณธรรม, บารมีธรรมสู่ความสำเร็จ, (กรุงเทพมหานคร: ขุนทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒ – ๓๓.

^{๑๑} ปิ่น มุกขนัต,พ.อ., มงคลชีวิต, หน้า ๕๑๐.

^{๑๒}สนอง วรอุไร, อริยฐานบารมี, (กรุงเทพมหานคร:ชมรมกัลยาณธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔.

พระมหารุ่งโรจน์ ฐมมภูมฺมเมธี (ศิริพันธ์) ได้กล่าวถึงหลักขันติในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ว่าขันติ คือ ความอดทน อดกลั้น รู้จักข่มใจตนเอง ไม่ท้อแท้ เหนื่อยหน่ายกับอุปสรรคต่าง ๆ ที่มากระทบทั้งการปฏิบัติกิจหน้าที่ของตน มีสติคอยควบคุมจิตใจที่อยู่ตามปกติ ไม่ให้กำเริบอ่อนไหวเมื่อเผชิญกับปัญหา แม้จะหนักขนาดไหนก็ต้องอดทนเพื่อให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี หลักธรรมข้อนี้เป็นการแสดงออกถึงความเข้มแข็งกล้าหาญและอดทนต่อทุกสถานการณ์^{๑๑}

ไสว บุญขวัญ ได้กล่าวถึงขันติในงานวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลิ จังหวัดนครสวรรค์” ว่า ขันติ คือความอดทนต่องานที่คร่าคร่า อดทนต่อความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบากกายน่าเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกขู่ ถูกข่มด้วยถ้อยคำเสียคติ หากถางอย่างไรก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกรณียกิจที่บำเพ็ญโคตรธรรม^{๑๒}

สุรพงษ์ จันลิม ได้กล่าวถึงหลักขันติในงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาคุณธรรมจากชาดกตามที่ปรากฏในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๔๔” ว่าขันติ คือ ความอดทน อดกลั้นทนทาน อาจจัดได้เป็น ๓ อย่าง ได้แก่ การอดทนต่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ อดทนต่อทุกขเวทนา ความเหนื่อยยากลำบากที่เกิดขึ้นแก่ร่างกาย อดทนต่ออารมณ์ทั้งฝ่ายที่น่าปรารถนาและไม่ปรารถนา อันตนจะต้องประสบเกี่ยวข้องอยู่ในชีวิตประจำวัน^{๑๓}

ไพลิน องค์สุพรรณ^{๑๔} ได้กล่าวถึงขันติในงานวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์การสร้างบารมีของพระนางพิมพาที่ปรากฏในชาดกว่าขันติ คือ ความอดทนอันนี้ พหุปกโร มีอุปการะมาก

^{๑๑}พระมหารุ่งโรจน์ ฐมมภูมฺมเมธี (ศิริพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์หลักภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๐.

^{๑๒}ไสว บุญขวัญ, “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน อำเภอตากลิ จังหวัดนครสวรรค์”, *ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๑.

^{๑๓}สุรพงษ์ จันลิม, “ศึกษาคุณธรรมจากชาดกตามที่ปรากฏในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๔๔”, *ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๖๖.

^{๑๔}ไพลิน องค์สุพรรณ, “การศึกษาวิเคราะห์การสร้างบารมีของพระนางพิมพาที่ปรากฏในชาดกว่า”, *ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๒.

แก่กิจการทั้งปวง ไม่เลือกว่าคดียุติธรรม ต้องพึ่งขันติ ผู้จะประกอบการทำมาหากินเลี้ยงชีพ ก็ต้องอาศัยขันติความอดทน ไม่เห็นแก่หนาวและร้อนจนเกินไป กิจการงานนั้น ๆ ก็สำเร็จตามประสงค์ แม้ผู้จะปฏิบัติทางฝ่ายศีลธรรม ถ้ามีขันติตั้งหน้าแล้ว ก็อาจจะให้ความประสงค์นั้น ๆ สำเร็จได้ทุกประการ ถึงองค์สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์สัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อสมัยที่ยังก่อสร้างพระบารมีอยู่ ก็ได้ทรงบำเพ็ญขันติบารมีทุกภพทุกชาติจนเต็มรอบ ครั้นมาถึงปัจจุณินชาติ พระองค์เสด็จออกบำเพ็ญพรต ทรงประกอบความเพียร ก็ทรงมั่นในขันติความอดทน ไม่เห็นแก่หนาวและร้อน ไม่เห็นแก่ความอยาก ความหิว อดทนต่อทุกข์ อดทนต่อเหตุแห่งทุกข์ จนได้สำเร็จสัมมัญญาภาพุทธวิสัย ก็ต้องอาศัยขันติความอดทนเป็นผู้อุปการะ ครั้นพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว เทียบประกาศพระพุทธศาสนา ไม่เห็นแก่ความลำบากยากแค้น ก็สำเร็จด้วยขันติ ความอดทนทั้งสิ้น เพราะขันติบารมีพระองค์ได้ทรงสร้างสมมานับด้วยโกฏิแห่งกัลป์เป็นอันมาก ครั้นพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ก็ทรงนำเอาขันติที่มีบริบูรณ์ในพระองค์นั้นแหละมาแจกแก่พุทธบริษัท ผู้รับแจกก็คือผู้ปฏิบัติตามและพากันได้สำเร็จมรรคผลนิพพาน

ขันติทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้ สรุปได้ว่า ขันติ คือความอดทน อดกลั้น ในสภาวะที่เกิดขึ้นทั้งที่มนุษย์สร้างขึ้นเองและต้องมีความอดทนต่อสภาพของธรรมชาติที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การดำเนินชีวิตจะต้องอาศัยความอดทน อดกลั้น ทั้งในด้านกาย และจิตใจ อันเป็นสาเหตุให้ปัญหาเกิดขึ้นเป็นรูปธรรมที่จะนำไปให้เกิดความเดือดร้อน สร้างความลำบากแก่การดำเนินชีวิต ฉะนั้น หลักขันติที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงหมายถึงความอดทน อดกลั้น ทั้งในด้านของกาย และจิตใจ และตามธรรมชาติที่มีการเปลี่ยนแปลงแปรปรวนอยู่ตลอดเวลาและผู้วิจัยจะนำไปเป็นข้อมูลประกอบในการศึกษาวิเคราะห์ในบทต่อไป

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและการศึกษาภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย แล้วนำมาวิเคราะห์ประกอบเนื้อหาวิทยานิพนธ์โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการตามลำดับได้แก่

๑.๖.๑ ขั้รวบรวมข้อมูล

เป็นการศึกษาแนวความคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้มีดังนี้

๑) แหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่พระไตรปิฎก

๒) แหล่งข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ตำราทางวิชาการ งานวิจัย

เอกสารหนังสือต่างๆที่นักวิชาการรวบรวมเรียบเรียงและประพันธ์ขึ้นมา

๑.๖.๒ ชั้นจัดเก็บข้อมูล

ข้อมูลภาคสนามเป็นข้อมูลหลักที่มีความสำคัญต่อการศึกษารั้งนี้เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล(Personal interview)กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ชาวตำบลท่าม่วง ที่เกี่ยวข้องกับบรรพชิตและคฤหัสถ์ อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

เครื่องมือในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์สมุคจฉบับที่กและกล้องถ่ายภาพ

๑.๖.๓ ชั้นนำมาแสดงผล

โดยนำมาวิเคราะห์และนำเสนอสรุปผลการวิจัยด้วยวิธีนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Method) ภายหลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินผลการวิเคราะห์แล้วก็นำมาทำการสรุปผลนำเสนอผลการวิจัยและให้ข้อเสนอแนะในกรณีที่เหมาะสมจะได้มีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในโอกาสต่อไป

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงหลักขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึงการดำเนินชีวิตตามหลักขันติของชาวตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๗.๓ ทำให้ทราบประโยชน์ของขันติที่มีต่อการดำเนินชีวิตของชาวตำบลท่าม่วง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๗.๔ นำผลที่ได้จากการศึกษาไปเป็นข้อมูลในการเผยแพร่หลักพุทธธรรมสืบต่อไป